

Vladimir SOCOR

Bukarest és Chişinău
nem viszálykodhat

A román–moldovai viszony jóformán minden szégyenfeltja felszínre került a múlt héten. Ha tekintetbe vesszük a mindkét fél által oktatott táplált, kölcsönös keserűség alig kendőzött készletét, a robbanás csak idő kérdése volt. És ez a lehető legrosszabb pillanatban következett be mind Moldova, mind Románia számára, ráadásul egész Európa szeme láttára.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (ECHR) október 2-án tartotta Strasbourgban az első tárgyalást a Bessarábiai Érsekség által Moldova kormánya ellen indított perben. Az ügy csak látszólag egyházi jellegű. Tulajdonképpen erősen politikai töltetű, a román–moldovai államközi kapcsolatok és a moldovai nemzeti identitás vitatott problémájának az alapjáig nyúlik, ugyanakkor Ukrajnát érintő vonatkozásai is vannak, és befolyásolhatja mind Románia, mind Moldova európai státusát. A per nyilvános polémiák sorozatát robbantotta ki Bukarest és Chişinău között.

A moldovai kormány – az alperes – megtagadja a Bessarábiai Érsekség törvényes működésének engedélyezését Moldova Köztársaságban. A kormány csak Chişinău és Moldova Érsekségét ismeri el törvényesnek. Az ortodox országokban bevált gyakorlat – és Moldova lakossága több mint 90 százalékban ortodox –, hogy az állam egyetlen ortodox egyházi struktúrát ismer el. A moldovai érsekség pedig továbbra is a Moszkvai Patriarkátusnak van alárendelve.

Alexander Culiuc, Ştefan cel Mare szobra New Yorkban, 1999

A Bessarábiai Érsekség, a két moldovai egyház közül messze a legkisebb, a bukaresti Román Patriarkátus döntése alapján jött létre 1992-ben, a moldovai román nemzeti érzés erősítésére. Ezt az egyházat papsága – bár ez nem feltétlenül mondható el a hívők többségéről – a „román nemzet egyházának” tartja. Egyházi hierarchiáját a Román Patriarkátus nevezi ki, amely bőkezű adományokkal támogatja azt. Az elnevezésében szereplő Bessarábia szó a hagyományos román szemléletre utal, amely szerint Moldova Románia egy tartománya, nem pedig önálló állam, a moldovánok pedig románok.

Az ügy Ukrajnát is érinti. A Cári Birodalom egykori Bessarábia tartománya manapság megoszlik Moldova és Ukrajna között. A Román Patriarkátus egyházi hatáskörre tart igényt nemcsak Moldova Köztársaságban, hanem Bessarábiának azokon a területein is, amelyek ma Ukrajnához tartoznak. Ennek megfelelően, a romániai egyház még egy további címmel is felruházta a Bessarábiai Érsekséget: „exarchátus a vidékek fölött”, mármint Észak- és Dél-Bessarábia, valamint Észak-Bukovina fölött. Ezt a történelmi-egyházi romanticizmust nem is lenne érdemes komolyan venni, de Bukarestben és Chişinăuban éppúgy, mint Kijevben, Ogyesszában vagy Csernovicban mégis komolyan veszik.

A maguk szempontjából, Chişinău és Moldova Érseksége, valamint Moldova kormánya úgy tekintenek a Bessarábiai Érsekségre, mint szakadár csoportjára, amelyet etnikai alapon hoztak létre azok, akik inkább románok tartják magukat, mint moldovánok, és amelyek a vezetői – ha nem is feltétlenül a hívők – azt akarják, hogy Moldova egyesüljön Romániával. Dogma és szertartásrend szempontjából a legcsekélyebb különbség sincs e két ortodox egyház között. Valamelyest különbözőnek etnikai összetételükben. Az egyik teljes egészében moldován/román, míg a másik, a jóval nagyobb,

Moldova Köztársaság általános nemzetiségi összetételét tükrözi, amely az utolsó (1989-es) népszámlálás adatai szerint körülbelül 65 százalékban moldovánokból, 14 százalékban ukránokból, 13 százalékban oroszokból, 3,5 százalékban gagauzokból és 2 százalékban bolgárokból áll. Viszont alapvetően különböznek lojalitásukban és nemzeti identitástudatukban, bár mindkét táborból sokan – és helyesen – jegyzik meg, hogy egyes plébánosok megválasztását gyakran a nemzeti identitásnál sokkal kevésbé fennkölt megfontolások irányítják.

Moldova egymást követő kormányai 1992 óta sorozatosan megtagadták a Bessarábiai Érsekség törvényes bejegyzését. A kormányok elsősorban az ortodox egyházra hivatkoztak, amely kizárja két egyház fennállását ugyanabban az államban; másodsorban állami érdekekre, amelyek ellene vannak egy olyan egyház legalizálásának, amely nem ismeri el az illető állam létezését; harmadsorban pedig a politikai célszerűsége, amely azt követeli, hogy az állam kerülje el az egyházi megosztottságot, tekintve, hogy már így is területi, ideológiai és etnikai megosztottsággal küzd. Az idő nagy részében az állam igyekezett az egyházra hárítani a felelősséget, abban reménykedve, hogy átengedheti a problémát a kánonjog hatáskörébe.

A strasbourgri per most arra kényszerítette Moldova kormányát, hogy politikai érvekkel hozakodjék elő. Ez hátrányos helyzetbe hozta, mert a másik fél úgy mutatja be az ügyet, mint vallásszabadsági és emberjogi kérdést. A Bessarábiai Érsekség 1998-ban indította meg az eljárást, azt kérve, hogy az Európai Emberjogi Bíróság rendelkezze el: Moldova kormánya hagyja jóvá a bejegyzést. A bíróság ez év október 2-ig nem tárgyalta az ügyet. További tárgyalásokat nem ütemeztek be. Az ítélet, amely egy hónapon belül várható, érvényes és megfellebbezhetetlen lesz.

A bíróság előtt, Moldova kormánya képviselőjében, Ion Morei igazságügy-miniszter úgy mutatta be a felperest, mint a román állam és a „román expanzionizmus” eszközt. Hasonló jelzőt használt a Népi Front, Moldova fő Románia-barát pártjának a jellemzésére is,

amely közeli kapcsolatban áll a Bessarábiai Érsekséggel. Morei Románia és a „románpárti erő” „destabilizálására” és „az önálló Moldova Köztársaság belügyeibe való közvetlen beavatkozására” figyelmeztetett. Rámutatott az ügy ukrán vonatkozásaira is.

Chişinăuban a kormányon lévő Kommunista Párt több vezetője is támogatta ezt az érvelést, bár visszafogottabb hangnemet használt. Vasile Tarlev miniszterelnök kijelentette, hogy a kormány nem veti majd alá magát „behuny szemmel” az Európai Emberjogi Bíróság ítéletének, hanem csak abban az esetben tartja tiszteletben azt, ha a szó moldovai értelmében „kiegyensúlyozott” és „hazafias” lesz.

Október 3–4-én a román kormány vitriolos nyilatkozatot tett közzé, amelyben Moldova álláspontját az etnikai kérdésben „szovjet-bolsheviknek” nevezi. Adrian Năstase miniszterelnök megerősítette ezt a nyilatkozatot, és további lépésként lemondta tervezett moldovai látogatását. Mircea Geoană külügyminiszter és több más miniszter szintén lemondta tervezett látogatását. A román kormány hivatalos magyarázatot kért Moldova kormányától. Chişinău számára nagyon ártalmas ez a viszály, de Bukarest is kínos helyzetbe kerülhet politikailag, ha álláspontját irredentának vagy revizionistának (a két világháború közötti állapotokhoz való visszatérési óhajnak) ítélik.

(A The Jamestown Monitor 2001. október 8-i 184-es számából átvett cikk)

Fordította: VENCZEL Enikő

VLADIMIR SOCOR Bukarestben született, és a müncheni RFE/RL Research veteránja. A CSI és a balti országok politikai elemzője a washingtoni Jamestown Alapítványnál. A The Jamestown Monitor és a The Wall Street Journal Europe munkatársa.

Alexandru SERES

Mi, ők. Én?

Bármennyire is igyekszem, nem tudok visszaemlékezni arra, hogyan tanultam meg románul. Minden, amit tudok, az, hogy az iskola első napján a kétségbeesés csúcán, sírva jöttem haza: a világ megoldhatatlan rejtéllyé vált számomra. Nem értettem egy szót sem abból, amit a tanítónő mondott nekünk.

Még kevésbé tudom, hogy románná váltam-e. Vagy, jobban mondván, mióta gyanúsítom magam azzal, hogy nincs sok közös köztem és a magyarok között, kivéve azt, hogy beszélem a nyelvüket.

Mióta megtanultam írni-olvasni, kizárólag románul írtam. Igaz, néhány versem magyarul is megjelent – díjat is nyertem velük. De nem mondtam meg senkinek, hogy saját, eredetileg románul írt verseimet fordítottam le.

Egy román keresztelt át. Egy kiváló román – és erre büszke vagyok 1987 körül írtam egy jegyzetet Alexandru Vlad regényéről, *A nyár bidege* (Frigul verii) címűről; Radu Enescu, aki akkor a *Familia* főszerkesztő-helyettese volt, meglepett azzal, hogy *Alexandru Seres* aláírással közölte cikkemet. Annyira megdöbbentem, hogy azonnal el is felejtettem – vagy csak most tűnik így nekem –, hogy szüleim *Sándornak* kereszteltek.

Megpróbálok nem ámitani magam: egyszerűen azért élek a román nyelvben, mert így alakult, nem mert így akartam. De anélkül gondolok és írok románul, hogy emiatt románok – vagy bármi egyébnek érezném magam.

Ha valaki azt mondaná, hogy egyike vagyok azoknak a sajnálatra méltó asszimiláltaknak, akik az erdélyi olvasztótégelyben ilyen vagy olyan okból elvesztették etnikai identitásukat – hát, Istenem, nem érintene túl nagyon. Hidegen hagy az asszimiláció kérdése, mint ahogy – szigorúan személyes szemszögből – épp olyan közömbös számomra az etnikai identitás megőrzésének szükségessége, az egyik vagy másik nemzet elsőbbségének kérdése Erdélyben, a Székelyföld magyarjainak ünnepein kitűzött magyar zászló vagy Gheorghe Funar nemzetiszínű padjai. Nem vagyok strucc, aki a saját maga indukálta közömbösség homokjába dugja a fejét; egyszerűen értelmetlennek tartom ezeket a dolgokat, vagy – legjobb esetben – olyan perverz csapdáknak, amiket a történelem újra meg újra megpróbál felállítani nekünk.

Problémáim akkor kezdődnek, amikor román édesanyától született kislányom megkérdi, mit írjon a „nemzetiség” rovatba: román vagy magyar? Van arra hatalmam, hogy a származásom biztosította joggal homlokára ragasszam a magyarság címkéjét? Választhatok én más helyett identitást? Hogy magyarázzam meg a lányomnak, hogy nem számít a nemzetiség, mikor a körülötte levő világ románokra és magyarokra oszlik?

És bárhogyan is van, ahányszor egy nagyváradi napilapba írt kommentáromban kénytelen vagyok használni a „mi, románok” szavakat, ellentmondásos érzés fog el. Mi, vagyis kik? Minden állampolgára a Romániának nevezett hazának, vagy szigorúan csak a román nemzetiségűek? És ki jogosított fel arra, hogy magyar nevémmel és magyar szüleiimmel önkényesen belopakodjam a román nemzeti tudatba?

Én.

Én, aki meguntam, hogy állandóan a „mi, románok”, „mi, magyarok” szavakat halljam. Én, aki nem vagyok hajlandó identitásválságba kerülni, aki hanyagul mellőzöm – én, lelkiismeretlen! – a lelkiismeret sakktablóján kialakult konfliktusokat („elárultad a nemzetet!”, „szellemi korcs!”, „kultur-fogyatékos!”).

A helyzet teljesen ostoba: a románok betolakodónak tartanak, a magyarok pedig legjobb esetben árulónak. Mindkét tábor ferde szemmel néz rám. Ellentmondás, de kivételetnek érzem magam: miközben ádáz lélektani harc folyik a „mi” és az „ők” között, én, olyan *no man's land*-ba hajítva, ahova senki nem vágyakozik, egyre jobban érzem magam. Nem kell lógókat hordoznom, és senki nem kényszerít arra, hogy eszméket tegyek magamévá. Nem érzem magam nyilvánartásba véve, és nem piszkál a lelkiismeret, hogy a nacionalizmus nemes ügyeivel foglalkozó listákon alulírott szerepeltessem.

Tudom, hogy kissé felelőtlennek, kissé könnyelműnek tűnhetek. Kicsit komolytalannak. És lehet, hogy az is vagyok – nincs honnan tudnom. Továbbra is meg vagyok azonban győződve arról, hogy a választás szabadsága fontosabb, mint maga a választás – és ahányszor csak lehet, élek ezzel a szabadsággal. Mindig választok – nem a „mi” és az „ők” között, hanem a között, ami jogosnak és ami jogtalannak tűnik. Legalábbis megpróbálok. Megpróbálok mindig önmagam lenni – mert egy ideje nemigen értem, mit jelent a „mi”.

Végső soron elismerem: ez is egyfajta identitásválság. De inkább legyél örökösen az „én”-nek valamilyen válságában, amely nem annyira egy lehetséges válasz illúzióját hordozza magában, mint inkább a kétség alkotó termékenységét, mint hogy élve eltemetkezz egy egyszerűtelmű „mi”-be, amelyben már fel sem teszed a kérdést, hogy ki is vagy voltaképpen.

Fordította: HADHÁZY Zsuzsa

ALEXANDRU SERES 1957-ben született Nagyváradon. A *Jurnalul biborean* szerkesztője. *Infirmitas nostra cel de toate zilele* (Mindennapi pokunk – publicisztika), Multiprint Kiadó, Nagyvárad, 1998.